תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

רש"י על מיכה

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על מיכה

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-מיכה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ב 5
פסוק ג 5
פסוק ד 5
פסוק ו 5
פסוק ז 5
פסוק ח 5
פסוק ט 5
פסוק י 6
פסוק יא 6
פסוק יב 6
פסוק יג 6
פסוק יד 6
פסוק טו 7
פסוק טז 7
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 7
פסוק ג 7
פסוק ד 7
פסוק ה 8
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 8
פסוק י 9
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פרק ג 9
פסוק ב 9
פסוק ג 9
פסוק ד 10
פסוק ה 10
פסוק ז 10
פסוק יב 10
פרק ד 10
פסוק א 10
פסוק ג 10
פסוק ד 10
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יא 11
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פרק ה 12
פסוק א 12
פסוק ב 12
פסוק ג 12
פסוק ד 12
פסוק ה 13
פסוק ו 13
פסוק ז 13
פסוק ט 13
פסוק י 13
פסוק יג 13
פרק ו 13

פסוק א 13
פסוק ג 13
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 15
פסוק יג 15
פסוק יד 15
פסוק טז 15
פרק ז 15
פסוק א 15
פסוק ב 16
פסוק ג 16
פסוק ד 16
פסוק ה 16
פסוק ז 17
פסוק ח 17
פסוק יא 17
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק יז 17
פסוק כ 18

פרק א

פסוק א
דְּבַר. הַמּוֹרַשְׁתִּי מֵעִיר מוֹרֶשָׁה:

פסוק ב
וִיהִי בָכֶם לְעֵד. שֶׁנִּבֵּאתִי לָכֶם בִּשְׁמוֹ וְהִתְרֵיתִי בָּכֶם:

פסוק ג
יוֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ. מִכִּסֵּא רַחֲמִים לְכִסֵּא הַדִּין:
וְדָרַךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. עַל הָרָמִים וְגַסֵּי הָרוּחַ:

פסוק ד
כַּדּוֹנַג. שַׁעֲוָה:
מַגָּרִים בְּמוֹרָד. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "דְּאָשִׁידִין בְּמוֹדְרוֹן", מֻגָּרִים לְשׁוֹן יְזִיבַת מַיִם' וְכֵן "עֵינִי נִגְּרָה" (איכה ג:מט), "נִגְּרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ" (איוב כ:כח), "פֶּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר" (שם כח), "וַיִּגַּר מִמֶּזֶה" (תהלים עה:ט):

פסוק ו
לְעִי הַשָּׂדֶה. "לִיגָרֵי חַקְלָן". לְשׁוֹן 'גַּלִּים' כְּמוֹ "יְגַר שָׂהֲדוּתָא" (בראשית לא:מז):
וְהִגַּרְתִּי לַגַּי אַבְנֶיהָ. וְהִסְחַבְתִּי כְּמוֹ הַ"מֻּגָּרִים בְּמוֹרָד":

פסוק ז
כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבְּצָה. כָּל הַהוֹן הַזֶּה:
וְעַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ. וּלְטַמְיוֹן כִּשְׁאָר אֶתְנַנֵּי זוֹנָה יָשׁוּבוּ כָּל קִבּוּצֶיהָ, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: "וּלְבֵית פָּלְחֵי טָעוּתָא יִתְמַסְּרוּן כָּל קִבּוּצֶיהָ":

פסוק ח
שׁוֹלֵל. מִשְׁתַּגֵּעַ כְּשׁוֹטֶה בְּתִמָּהוֹן לֵב, כְּמוֹ "אֱשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב" (תהלים עו), "וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל" (ישעיהו נט) וְהַתְּיֵ"ו הִיא בָּאָה לְשַׁמֵּשׁ בַּתֵּיבָה בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל וְנִתְפַּעֵל, וְכֵן הִלּוּךְ תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ שי"ן אוֹ סָמ"ךְ כְּשֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ תְּי"ו בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל וְנִתְפַּעַל נִכְנֶסֶת תּוֹךְ הַתֵּיבָה כְּמוֹ 'מִשְׁתּוֹלֵל', אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שׁוֹגֵג כְּמוֹ "לֹא תַשְׁלֶה אוֹתִי" (מלכים ב ד:כח), "עַל הַשַּׁל" (שמואל ב ו:ז), "דִּי יֶאמַר שָׁלוּ" (דניאל ג):

פסוק ט
כִּי אֲנוּשָׁה מַכּוֹתֶיהָ. כִּי חוֹלָה הִיא בְּמַכּוֹתֶיהָ, כְּמוֹ "וַיֵּאָנַשׁ" (שמואל ב יב):

פסוק י

בְּבַת אַל תַּגִּידוּ. פֶּן יִשְׂמְחוּ לָנוּ פְּלִשְׁתִּים:

בְּבֵית לְעַפְרָה. עִפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי:

עָפָר הִתְפַּלָּשִׁי. לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלְּשׁוֹן וְכֵן יוֹשֶׁבֶת שָׁפִיר עֲרָיָה בֹּשֶׁת וְכֵן לֹא יָצְאָה יוֹשֶׁבֶת צַאֲנָן כֻּלָּם לְפִי שֵׁם הָעִיר לְשׁוֹן הַקִּינָה. **הִתְפַּלָּשִׁי** הִתְגַּלְגְּלִי. פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ הִתְעַפְּרִי:

פסוק יא

עִבְרִי לָכֶם. הִתְחִיל בִּלְשׁוֹן יְחִידוּת נְקֵבָה כִּמְדַבֵּר אֶל כְּנֶסְיָה הָעִיר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יוֹשֶׁבֶת שָׁפִיר כֻּלָּם בְּשֵׁם כְּנֶסְיָה אַחַת וְאָמַר לָכֶם כִּמְדַבֵּר אֶל הָרַבִּים שֶׁהֲרֵי לָרַבִּים הוּא אוֹמֵר:

יוֹשֶׁבֶת שָׁפִיר. שֵׁם הָעִיר:

עֲרָיָה בֹּשֶׁת. גְּלוּיָה בֵּית הַבֹּשֶׁת כַּאֲשֶׁר נִקְרֵאת שָׁפִיר שֶׁהוּא שֵׁם נֶפֶל הַיּוֹצֵא מֵרַחְמָהּ שֶׁל אִשָּׁה:

לֹא יָצְאָה יוֹשֶׁבֶת צַאֲנָן. "לֹא יִפְקוֹן מְשֻׁזְּבִין יָתְבֵי צַאֲנָן":

מִסְפַּד בֵּית הָאֵצֶל יִקַּח מִכֶּם עָמְדָתוֹ. הַמְסֻפָּד שֶׁגִּרַמְתֶּם לַנִּגְזָלִים שֶׁאַתֶּם גּוֹזְלִים נַחֲלָתוֹ כְּדֵי לְהַגִּישׁ בַּיִת בְּבֵית שָׁדֶה בְּשָׂדֶה זֶה אֵצֶל זֶה, הוּא יִקַּח מִכֶּם עָמְדָתוֹ מַעֲמַד הַבִּנְיָנִים שֶׁבָּנִיתֶם וְהֶעֱמַדְתֶּם עַל נַחֲלָתָם, בֵּית הָאֵצֶל איוטמנ"ט בְּלַע"ז:

פסוק יב

כִּי חָלָה לְטוֹב. כִּי קִוְּתָה לְטוֹבָה אוֹתָהּ הַיּוֹשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ וּמַמְרָה עַל פִּי הַנְּבִיאִים:

כִּי יָרַד רָע. הֲרֵי כִּי זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶלָּא הֵיא חָלָה לְטוֹב אֲבָל מִפְּנֵי מְרוּתָהּ יָרַד לָהּ רָע:

פסוק יג

רְתֹם הַמֶּרְכָּבָה לָרֶכֶשׁ. אִסְרוּ הַמֶּרְכָּבָה לָרֶכֶשׁ שֶׁהוּא קַל לָרוּץ וְתִבְרְחוּ. וְאָמַר דּוּנַשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן עַרְבִי:

פסוק יד

לָכֵן תִּתְּנִי שִׁלּוּחִים עַל מוֹרֶשֶׁת גַּת. עַל אֲשֶׁר תִּתְּנִי שִׁלּוּחִים עַל מַלְכוּת דָּוִד אֲשֶׁר הוֹרִישׁ אֶתְכֶם גַּת כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יח) "וַיִּקַּח דָּוִד אֶת גַּת מִיַּד פְּלִשְׁתִּים", וְאַתֶּם מוֹאֲסִים בּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ח) "יַעַן אֲשֶׁר מָאַס הָעָם הַזֶּה אֶת מֵי הַשִּׁלֹחַ וְגוֹמֵר", לְפִיכָךְ בָּתֵּי אַכְזִיב שֶׁהָיְתָה מֵאֶרֶץ יְהוּדָה וְנִמְשְׁכוּ אַחַר פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ, סוֹפָן לִהְיוֹת לְאַכְזָב לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּהָרֵג פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ וְיִכְזְבוּ הַנִּסְמָכִים עָלָיו. וּבִימֵי אָחָז נִתְנַבֵּאת נְבוּאָה זוֹ:

לָכֵן תִּתְּנִי שִׁלּוּחִים. פֵּרוּשׁ לָכֵן כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר כְּמוֹ (ישעיהו יז) "עַל כֵּן תִּטְּעִי נִטְעֵי נַעֲמָנִים" עַל אֲשֶׁר נִטַּעְתִּיךְ נִטְעֵי נַעֲמָנִים וְאַתְּ נָהַפְכְתְּ לִזְמוֹרוֹת זָר:

בָּתַי אַכְזִיב לְאַכְזָב. לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן מֵאַגַּדַּת חֵלֶק לָמַדְתִּי מִדְרַשׁ מִקְרָא זֶה כָּךְ:

פסוק טו

עוֹד הַיּוֹרֵשׁ אָבִיא לָךְ. אוֹיְבִים שֶׁיּוֹרִישׁוּ אוֹתָךְ אֶת הַיּוֹשֶׁבֶת בְּמָרֵשָׁה, יוֹרֵשׁ לְמָרֵשָׁה לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן:

עַד עֲדֻלָּם. שֶׁהוּא לְפָנִים מִן הַגְּבוּל יָסוֹג אָחוֹר וְיָבֹא כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּכְבְּשׁוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מִגְּבוּלָם עַד עֲדֻלָּם כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "עַד עֲדֻלָּם יֵיתוּן בִּתְחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה שְׁמַעְתִּיו מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם **עוֹד הַיּוֹרֵשׁ אָבִיא לָךְ** רְאוּיִים הָיוּ בְּנֵי עֵילָם לִירַשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הָיָה בְּכוֹר לִבְנֵי שֵׁם, וּבִשְׁבִיל אַהֲבַת אֲבוֹתֵיכֶם הֲסִבּוֹתִיהָ לִבְנֵי אַרְפַּכְשַׁד, עַתָּה אָבִיא אֶת כַּשְׂדִּים וְאֶת בְּנֵי עֵילָם עֲלֵיהֶם:

פסוק טז

קָרְחִי. רֹאשֵׁךְ:

וָגֹזִי. שְׂעָרֵךְ כְּמוֹ (איוב א) "וַיָּגֹז אֶת רֹאשׁוֹ" לְשׁוֹן תְּלִישַׁת שֵׂעָר:

כַּנָּשֶׁר. כְּתַרְגּוּמוֹ "כְּנִשְׁרָא דְּנָתְרוּ גַּדְפּוֹהִי". דֶּרֶךְ הַנָּשֶׁר לִמְרֹט רוֹב כְּנָפָיו:

פרק ב

פסוק א

וּפֹעֲלֵי רָע עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. כָּל הַלַּיְלָה גּוֹמְרִים בְּלִבָּם אֵיךְ יַעֲשׂוּ הָרָעָה לַבֹּקֶר:

פסוק ב

וּבָתִּים וְנָשָׂאוּ. מוֹסֵב עַל וְחָמְדוּ חוֹמְדִים בָּתִּים:

וְנָשָׂאוּ. כְּמוֹ 'וְלָקְחוּ':

פסוק ג

וְלֹא תֵלְכוּ רוֹמָה. "וְלֹא תֵהָכוּן בְּקוֹמָה זְקוּפָה":

פסוק ד

וְנָהָה נָהִי נְהִיָּה. וְנָהָה לְשׁוֹן עָתִיד, כְּמוֹ וְעָשָׂה וּפָנָה. וְנָהָה הַמְּקוֹנֵן וְאָמַר נָהִי נְהִיָּה בָּעוֹלָם וּמַהוּ הַנְּהִי אֲשֶׁר **נְהִיָּה אָמַר שָׁדוֹד נְשַׁדֵּנוּ** אוֹיְבֵינוּ שְׁדָדוּנוּ. וְלָשׁוֹן **נְשַׁדֵּנוּ** שֶׁכָּתַב בּוֹ נוּ"ן בְּתוֹחֵלָה וְלֹא כָּתַב שַׁדּוּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁבָּא לְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת, לְשׁוֹן נִפְעַלְנוּ וְלָשׁוֹן פְּעַלְנוּ. אִלּוּ כָּתַב נִשְׁדַּנוּ הָיָה הַלָּשׁוֹן מוֹסֵב עַל הַנִּשְׁדָּדִים וְלֹא אֶל הַשּׁוֹדְדִים, וְאִם כָּתַב שַׁדּוּנוּ הָיָה מוֹסֵב אֶל הַשּׁוֹדְדִים וְלֹא לַנִּשְׁדָּדִים, עַכְשָׁיו מוֹסֵב לִשְׁנֵיהֶם נִתָּנוּ בְּיַד אֲשֶׁר שַׁדּוּנוּ וּבְלַעַ"ז שומי"ר דימשטיור"א נשו"ט. דָּבָר אַחֵר **נְשַׁדֵּנוּ** אֲנַחְנוּ גָּרַמְנוּ לְעַצְמֵנוּ שֶׁשְּׁדָדוּנוּ:

חֵלֶק עַמִּי יָמִיר. נַחֲלַת חֵלֶק עַמִּי נָחְלַף לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת:

אֵיךְ יָמִישׁ לִי לְשׁוֹבֵב שָׂדֵינוּ יְחַלֵּק. אֵיךְ יָסוּר אֵלַי עוֹד לְהָשִׁיב לָנוּ שְׂדוֹתֵינוּ אֲשֶׁר יְחַלֵּק אוֹתָם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הַזֶּה לוֹ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לְשׁוֹבָבָם עוֹד לִי. כָּל אֵלֶּה דִּבְרֵי הַמְקוֹנֵן וְנוֹשֵׂא הַמָּשָׁל. **אֵיךְ יָמִישׁ לִי** קומ"א שדיטורנר"א אמו"י כְּמוֹ סוּרָה אֵלַי וַיָּסַר אֵלָיו:

פסוק ה

מַשְׁלִיךְ חֶבֶל. חוֹלֵק נַחֲלָה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְחַלֵּק נַחֲלָה בְּחֶבֶל הַמִּדָּה:

פסוק ו

אַל תַּטִּפוּ יַטִּיפוּן. אַל תִּנָּבְאוּ לְהוֹכִיחָם לָכֶם הַנְּבִיאִים אֲנִי אוֹמֵר אֲשֶׁר תַּטִּיפוּ תָּמִיד:
לֹא יִסַּג כְּלִמּוֹת. פֶּן יַשִּׂיגוּן אֶתְכֶם כְּלִימוֹת מֵאִתָּם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט:ח) "אַל תּוֹכַח לֵץ", כָּל טִיךְ לְשׁוֹן 'נִבּוּאָה' כְּמוֹ (עמוס ז:טז) "וְלֹא תַטִּיף עַל בֵּית יִשְׂחָק", (יחזקאל כא:ב) "וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם":

פסוק ז

הָאָמוּר בֵּית יַעֲקֹב. הֲזֹאת יֹאמְרוּ בֵּית יַעֲקֹב כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים אֶת הָרָעָה אֲשֶׁר נְבִיאַי מִתְנַבְּאִים לָהֶם:
הֲקָצַר רוּחַ ה'. שֶׁמָּא אֵין יְכֹלֶת עַתָּה לְפָנָיו לְהֵיטִיב וְאֵין רוּחוֹ רְחָבָה עָלָיו לְטוֹב כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים:
אִם אֵלֶּה מַעֲלָלָיו. כְּלוֹמַר לְהָרַע:
הֲלֹא דְבָרַי יֵיטִיבוּ עִם הַיָּשָׁר הוֹלֵךְ. אֲנִי לֹא קָצְרָה רוּחִי וְלֹא אֵלֶּה מַעֲלָלַי זוֹלָתִי לָרְשָׁעִים אַךְ אֶת הַיָּשָׁר הוֹלֵךְ הֵיטֵב אֵיטִיב לוֹ:

פסוק ח

וְאֶתְמוֹל עַמִּי לְאוֹיֵב יְקוֹמֵם. הַמִּקְרָא מְחֻבָּר לְשֶׁל מַעְלָה הֵימֶנּוּ אֲנִי טוֹב וּמֵטִיב אֲנִי וְאֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר לְמוּלוֹ וּבַעֲבוּרוֹ עַמִּי אוֹתוֹ יְקוֹמֵם לְאוֹיֵב לוֹ:
מִמּוּל שַׂלְמָה אֶדֶר תַּפְשִׁיטוּן. כְּנֶגֶד אֲשֶׁר אַתֶּם גּוֹזְלִים הַשַּׂלְמָה וּלְבוּשׁ תִּפְאֶרֶת וּמַפְשִׁיטִים מֵעַל כָּל הָעוֹבְרִים עֲלֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ:
מֵעוֹבְרִים בֶּטַח שׁוּבֵי מִלְחָמָה. מִמַּה שֶׁהָיוּ סְבוּרִין לִהְיוֹת עוֹבְרִין בֶּטַח, הֵם נֶהֱפְכוּ לִהְיוֹת שׁוּבֵי מִלְחָמָה כִּבְנֵי אָדָם הַשָּׁבִים מִן הַמִּלְחָמָה חַסְרֵי מִבְחָר מִבְּגָדִים וּמָזוֹן שֶׁלְּקָחוּ אוֹיְבֵיהֶם מַה שֶּׁעֲלֵיהֶם, **שׁוּבֵי** כְּמוֹ (ירמיהו ב:כא) "סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה" (צפניה ג) "נוּגֵי מִמּוֹעֵד":

פסוק ט

נְשֵׁי עַמִּי תְּנָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ. שֶׁאַתֶּם הוֹרְגִים אֶת בַּעֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבוֹת אַלְמָנוֹת, אוֹ לְפִי שֶׁאַתֶּם נוֹטְלִין אֶת מָמוֹן בַּעֲלֵיהֶם וְהֵם יוֹשְׁבִים וּמְצִירִים וְאֵין מְשַׂמְּחִין אֶת נְשׁוֹתֵיהֶן:
תִּקְחוּ הֲדָרִי. הֲדַר הוֹד וְעֹשֶׁר שֶׁנָּתַתִּי לָהֶם:

פסוק י

קוּמוּ וּלְכוּ כִּי לֹא זֹאת הַמְּנוּחָה. קוּמוּ וּגְלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי לֹא כְּדֶרֶךְ זוֹ נְתַתִּיהָ לָכֶם לְמְנוּחָה:
בַּעֲבוּר טָמְאָה תְּחַבֵּל וְחֶבֶל נמרץ. כִּי לְמַעַן טַמֵּא אוֹתָהּ הִיא עוֹשָׂה חֲבוּרַת חֶבְלֵי רְשָׁעִים, **תְּחַבֵּל** לְשׁוֹן 'אֲגֻדּוֹת' כְּמוֹ (שמואל א י:ה) "חֶבֶל נְבִיאִים" (תהלים קיט:סא) "חֶבְלֵי רְשָׁעִים" וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "מִסְתַּיְעִין עֲלָהּ", לְשׁוֹן 'סִיעָה':
וְחֶבֶל נמרץ. וּבְעֵת אֲגֻדָּתָם כְּבָר נוֹעֲצוּ בֵּינֵיהֶם וּפֵרְשׁוּ לָמָּה הֵם מִתְחַבְּרִים:
נמרץ. דָּבָר מְפֹרָשׁ בָּאֵר הֵיטֵב כְּמוֹ (איוב ו:כה) "מַה נִּמְרְצוּ אִמְרֵי" "מַה יַּמְרִיצְךָ" (שם טז) "קְלָלָה נִמְרֶצֶת" (מלכים א ב):

פסוק יא

לוּ אִישׁ הוֹלֵךְ רוּחַ. לוּ מוֹצְאִים אִישׁ הוֹלֵךְ רוּחַ אִישׁ שֶׁקֶר מִתְנַבֵּא לָהֶם שֶׁיִּשְׁתַּכְּרוּ בְּיַיִן וּבְשֵׁכָר הוּא יִהְיֶה נָבִיא מְקֻבָּל לָעָם הַזֶּה:

פסוק יב

אָסֹף אֶאֱסֹף. עוֹד יָמִים בָּאִים וַאֲקַבֵּץ אֶתְכֶם:
כְּצֹאן בָּצְרָה. כְּצֹאן רַבָּה הַנְּתוּנָה בְּמִבְצָרֵי גְּדֵרוֹת צֹאן:
בְּתוֹךְ הַדָּבְרוֹ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "כְּעָדְרָא בְּגוֹ דִּירָא", מָקוֹם שֶׁהוּא מִתְנַהֵג שָׁם וְכֵן (ישעיה ה) "וְרָעוּ כְבָשִׂים כְּדָבְרָם":
תְּהִימֶנָה מֵאָדָם. תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הוֹמִיּוֹת מֵרֹב אָדָם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ:

פסוק יג

עָלָה הַפֹּרֵץ. מוֹשִׁיעָם הַפּוֹרֵץ גְּדֵרַת סִירִים וּמְסוּכוֹת חֲדָקִים לְיַשֵּׁר לִפְנֵיהֶם הַדֶּרֶךְ:

פרק ג

פסוק ב

גֹּזְלֵי עוֹרָם. שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם רָאשִׁים וּקְצִינִים עֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר רָאשֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל:

פסוק ג

שְׁאֵר עַמִּי. בְּשַׂר עַמִּי:
וְאֶת עֲצָמוֹתֵיהֶם פִּצֵּחוּ. פָּתְחוּ לְהוֹצִיא הַמֹּחַ, כְּמוֹ (שם יד) "פִּצְחוּ רִנָּה" פִּתְחוּ פֶּה בְּרִנָּה:
וּפָרְשׂוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר. וּמְשַׁבְּרִים הָאֲבָרִים כַּאֲשֶׁר יִשְׁבְּרוּ הַנְּתָחִים הַנְּתוּנִים בַּסִּיר לְבַשֵּׁל. **וּפָרְשׂוּ** לְשׁוֹן 'שֶׁבֶר' כְּמוֹ "פֹּרֵס לָרֵעֵב" (ישעיה נח) "וְלֹא יִפְרְסוּ לָהֶם" (ירמיה טז) "פֶּרֶשׂ צִיּוֹן" (איכה א):

קַלְחַת. קלדיי"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק ד

אָז יִזְעֲקוּ אֶל ה'. אָז בְּבֹא אוֹתוֹ הָעֵת הָאָמוּר לְמַעְלָה אָסוֹף אֶאֱסֹף יַעֲקֹב יִזְעֲקוּ אֶל ה' לְהֵיטִיב לָהֶם בִּרְצוֹן עַמּוֹ וְשִׂמְחַת גּוֹיוֹ וְלֹא יַעֲנֶה אוֹתָם:

פסוק ה

הַנֹּשְׁכִים בְּשִׁנֵּיהֶם. וְאוֹכְלִים בָּשָׂר בְּהֵמוֹת פְּטוּמוֹת הַמַּאֲכִילִים אוֹתָם עַמֵּי הַטּוֹעִים אַחֲרֵיהֶם:

וְקָרְאוּ שָׁלוֹם. וְכַאֲשֶׁר יַאֲכִילוּ יִקְרְאוּ וְיִתְנַבְּאוּ לָהֶם שָׁלוֹם:

וְקִדְּשׁוּ עָלָיו מִלְחָמָה. וְהִזְמִינוּ עָלָיו לְמִלְחָמָה:

פסוק ז

מַעֲנֵה אֱלֹהִים. מַעֲנֵה נָקוּד קָמַץ (רוֹצֶה לוֹמַר צֵירֵי), לְפִי שֶׁהוּא דָבוּק אֶל הַשֵּׁם:

פסוק יב

עִיִּין. דְּגוֹרִין:

פרק ד

פסוק א

וְנָהֲרוּ. וְנִקְבְּצוּ שָׁם יַחַד כַּנְּהָרוֹת הַהוֹלְכִים אֶל הַיָּם:

פסוק ג

וְשָׁפַט. מִשְׁפָּט זֶה לְשׁוֹן 'תּוֹכָחָה' הוּא דשרימנ"ט בְּלַעַ"ז:

פסוק ד

כִּי פִּי ה' צְבָאוֹת דִּבֵּר. וְהֵיכָן דִּבֵּר "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" (ויקרא כו:ו):

פסוק ה

יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו. יֵלְכוּ לַאֲבַדּוֹן עַל שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק ו

אַסְפָּה הַצֹּלֵעָה. "אַכְנִישׁ מְטַלְטְלַיָּא" וְכֵן תִּרְגּוּם יוֹנָתָן, וְלִי נִרְאֶה לְשׁוֹן 'מַרְפֵּא' כְּמוֹ "וַאֲסַפְתּוֹ מִצַּרַעְתּוֹ" (מלכים ב ה):

וַאֲשֶׁר הֲרֵעוֹתִי. וְאוֹתָם שֶׁהֲרֵעוֹתִי לָהֶם בַּעֲוֹנָם:

פסוק ח

וְאַתָּה מִגְדַּל עֵדֶר. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְאַתְּ מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל דְּטָמִיר מִן קֶדֶם חוֹבֵי כְּנִישְׁתָּא דְצִיּוֹן". פֵּרוּשׁ מִגְדַּל לְשׁוֹן 'מְעוֹז' וְתַרְגּוּם עֵדֶר 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' וְתִרְגֵּם עֹפֶל לְשׁוֹן 'אֹפֶל'. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מִגְדַּל עֵדֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְעֹפֶל לְשׁוֹן 'מִגְדַּל עוֹז' וְכֵן "עוֹפֶל וָבַחַן" (ישעיה לב):

עֲדֶיךָ תֵּאתֶה. שְׁאֵרִית הַצּוֹלֵעָה וְהַנִּהֲלָאָה כֻּלָּם יִקָּבְצוּ אֵלֶיךָ:

וּבָאָה הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה. תָּבֹא הַמֶּמְשָׁלָה שְׁלֵמָה כֻּלָּהּ אֶל בֵּית דָּוִד בִּירוּשָׁלַיִם כַּאֲשֶׁר הָיְתָה בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁלֹּא נֶחְלְקָה. וּמַה הִיא הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה הַמַּמְלָכָה לְבֵית יְרוּשָׁלָיִם:

פסוק ט

עַתָּה. שֶׁאַתְּ מוֹרֶדֶת בִּי:

לָמָּה תָּרִיעִי רֵעַ. שִׁיתִי לִבֵּךְ לָמָּה אַתְּ צְרִיכָה לְבַקֵּשׁ רֵעִים וַאֲהוּבִים מַלְכֵי מִצְרַיִם וּמַלְכֵי אַשּׁוּר לַעֲזֹר:

פסוק י

חוּלִי. לְשׁוֹן 'חַלְחָלָה' כְּמוֹ (כאן) "כִּי הֶחֱזִיקָךְ חִיל", וְהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל יוֹלֶדֶת:

וְגֹחִי. כִּרְעִי וּשְׁחִי עַל גְּחוֹנֵךְ. וְכֵן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה "כּוֹתֶל הַגּוֹחֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים":

תֵּצְאִי מִקֶּרֶיָה. מִירוּשָׁלַיִם לְלֶכֶת בַּגּוֹלָה:

וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה. תִּהְיִי שְׁכִינָתֵךְ חֲרוּשָׁה כַּשָּׂדֶה:

פסוק יא

הָאוֹמְרִים תֶּחֱנָף. עַתָּה תִּתְחַיֵּב צִיּוֹן בְּחַטֹּאתֶיהָ וְיִפָּקֵד עָלֶיהָ עֲוֹנָהּ:

וְתַחֲז בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ. וְתִרְאֶינָה בָּהּ עֵינֵינוּ מַה שֶּׁאָוִינוּ לִרְאוֹת בָּהּ:

פסוק יב

כִּי קִבְּצָם כָּעֳמִיר גָּרְנָה. וְסוֹפוֹ לְקַבְּצָם אֶל עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט וּסְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְמִלְחָמָה, כְּמוֹ שֶׁמְּקַבְּצִין עָמִיר כְּדֵי לְדוּשָׁם שָׁם, אַף הֵם חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג לְרֵעָתָם נֶאֱסְפוּ. וְיֹאמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל קוּמִי וְדוֹשִׁי בַת צִיּוֹן:

פסוק יג

וְהַחֲרַמְתִּי. לְשׁוֹן 'הֶקְדֵּשׁ':

בִּצְעָם. מַה שֶּׁכִּנְסוּ מִגְּזֵלָה וְחָמָס:

וְחֵילָם. "וְנִכְסֵיהוֹן":

פסוק יד

עַתָּה תִּתְגּוֹדְדִי בַת גְּדוּד. עַתָּה בְּעֵת גְּזֵרָתָהּ הָרָעָה עַל הֶעָוֹן כִּי גָבַר, תִּתְגּוֹדְדִי בַּת גְּדוּד בַּת כַּשְׁדִּים, קִבְצִי גְדוּדִין כִּי עַתָּה הוּא אֲשֶׁר תִּצָּלְחִי בַּגְּדוּד אֲשֶׁר שָׂם מָצוֹר עָלֵינוּ:

בַּשֵּׁבֶט יַכּוּ עַל הַלֶּחִי. מִי גָּרַם לְךָ לְהַצְלִיחַ אֶת אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל מַלְעִיבִים עַל נְבִיאֵיהֶם וְשׁוֹפְטֵיהֶם וּמַכִּים אוֹתָם עַל הַלֶּחִי. כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים, וְכֵן מָצִינוּ בִּפְסִיקְתָא וְכֵן יְשַׁעְיָה הוּא אוֹמֵר (ישעיהו נ:ו) "גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים":

פרק ה

פסוק א

וְאַתָּה בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה. שֶׁיָּצָא דָּוִד מִשָּׁם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמואל א יז:נח) "עַבְדְּךָ יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי" וּבֵית לֶחֶם קְרוּי אֶפְרָת שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מח:ז) "בְּדַרֶךְ אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם":

צָעִיר לִהְיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה. רָאוּי הָיִיתָ לִהְיוֹת צָעִיר בְּמִשְׁפְּחוֹת יְהוּדָה מִפְּנֵי פְּסֹלֶת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה שֶׁבָּךְ:

מִמְּךָ לִי יֵצֵא. מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קיח:כב) "אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים":

וּמוֹצָאֹתָיו מִקֶּדֶם. "לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ" (שם):

פסוק ב

לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה. יִתְּנֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם עַד בֹּא הָעֵת אֲשֶׁר חָלָה וְיָלְדָה צִיּוֹן אֶת בָּנֶיהָ, צִיּוֹן אֲשֶׁר הֶחֱזִיקָה עַתָּה חֵיל כַּיּוֹלֵדָה וְעַכְשָׁיו הִיא קְרוּיָה יוֹלֶדֶת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ מִכָּאן אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּפָּשׁוֹט הַמַּלְכוּת הָרִשָּׁעָה תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אַךְ לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ הַצָּעָה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי:

וְיֶתֶר אֶחָיו. שֶׁל מֶלֶךְ יְהוּדָה כְּלוֹמַר שְׁאָר שֵׁבֶט יְהוּדָה:

יְשׁוּבוּן עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל. יִתְחַבְּרוּ עִם שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְהָיוּ לְמַמְלָכָה אַחַת וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת:

פסוק ג

וְרָעָה. וּפִרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל:

וְיָשָׁבוּ. מִן הַגָּלֻיּוֹת:

כִּי עַתָּה יִגְדַּל. מַלְכָּם:

עַד אַפְסֵי אָרֶץ. וֶהֱבִיאוּם מְנֻחָה אֵלָיו בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב:

פסוק ד

וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם. גְּמוּר וְקִבּוּעַ בְּאֵין הֶפְסֵק עוֹד וְלֹא יִדְמֶה לִשְׁאָר הַתְּשׁוּעוֹת שֶׁהָיוּ צָרוֹת אַחֲרֵיהֶן:

אַשּׁוּר כִּי יָבֹא. הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אִם', אִם יָבֹא בְּאַרְצֵנוּ כַּאֲשֶׁר בָּא עַתָּה:

וַהֲקֵמְנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים. שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה, רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ שְׁמוֹתֵיהֶן בְּמַסֶּכֶת סֹכָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן לָמְדוּ:

פסוק ה

וְרָעוּ אֶת אֶרֶץ אַשּׁוּר. וְיִרוֹצְצוּ כְּמוֹ (שם ב) "תִּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל":

וְאֶת אֶרֶץ נִמְרֹד. הִיא בָּבֶל:

בְּפִתְחֶיהָ. בְּשַׁעֲרֵי מְדִינוֹתֶיהָ:

פסוק ו

כְּטַל מֵאֵת ה'. שֶׁאֵין בָּא לָעוֹלָם עַל יְדֵי אָדָם וְלֹא יְבַקְּשׁוּ פְּנֵי אָדָם עָלָיו, כָּךְ לֹא יְקַוֶּה יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת אִישׁ כִּי אִם בַּה':

פסוק ז

כְּאַרְיֵה בְּבַהֲמוֹת יַעַר. כָּךְ יְהִי מַלְכָּם שַׁלִּיט בַּכֹּל:

וְרָמַס וְטָרַף. רָמַס הִיא דְּרִיסַת הָאֲרִי כְּשֶׁהוּא רָעֵב וְאוֹכְלוֹ בִּמְקוֹמוֹ, וְטָרַף הוּא כְּשֶׁנּוֹשֵׂא אֶת הַטֶּרֶף לְמְעוֹנוֹתָיו בְּשְׁבִיל גּוּרוֹתָיו וּלְבִיאוֹתָיו:

פסוק ט

וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ. הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם שֶׁאַתֶּם נִשְׁעָנִים עֲלֵיהֶם לְהַמְצִיאָכֶם סוּסִים:

פסוק י

וְהִכְרַתִּי עָרֵי אַרְצֶךָ. וְלֹא תִצְטָרֵךְ לְעָרֵי מִבְצָר:

פסוק יג

וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ. "וַאֲשֵׁיצֵי בַּעֲלֵי דְבָבָךְ", וְכֵן (ישעיהו יד:כא) "וּמָלְאוּ פְּנֵי תֵבֵל עָרִים" וְכֵן (שמואל א כח) "וַיְהִי עָרֶךָ":

פרק ו

פסוק א

אֶת הֶהָרִים. אֶת הָאָבוֹת.

הַגְּבָעוֹת. הָאִמָּהוֹת.

פסוק ג

מֶה עָשִׂיתִי לָךְ. תֵּן לִבְּךָ לְהַכִּיר מַה טּוֹב עָשִׂיתִי לְךָ.

וּמָה הֶלְאֵתִיךָ. בַּעֲבוֹדָתִי.

עֲנֵה בִי. הָעֵד בִּי.

פסוק ד

כִּי הֶעֱלִיתִיךָ. אַף עַל פִּי שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת, לֹא הֶלְאֵתִיךָ בַּעֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וּבְקָרְבָּנוֹת גְּדוֹלִים.

אֶת מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "מֹשֶׁה לְאַלְפָּא מְסוֹרַת דִּינִין וְאַהֲרֹן לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וּמִרְיָם לְאוֹרָאָה לְנָשַׁיָּא".

פסוק ה

וּמָה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר. "מָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם ה'" (במדבר כ"ג:ח), שֶׁלֹּא כָּעַסְתִּי כָּל אוֹתָן הַיָּמִים.

מִן הַשִּׁטִּים. שֶׁחָטְאתֶם לִי שָׁם, דְּעוּ צִדְקוֹתַי שֶׁלֹּא מָנַעְתִּי טוֹבָתִי וְעָזַרְתִּי מִכֶּם עַד הֵבֵאתִי אֶתְכֶם לַגִּלְגָּל וְכִבַּשְׁתִּי לִפְנֵיכֶם שָׁם אֶת הָאָרֶץ.

פסוק ו

אַכַּף. אֶהְיֶה כָּפוּף.

פסוק ז

נַחֲלֵי שָׁמֶן. לִמְנָחוֹת.

הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי. קָרְבָּן לְפִשְׁעִי.

פסוק ח

הִגִּיד. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְךָ אָדָם מַה טּוֹב לְךָ לַעֲשׂוֹת.

וְהַצְנֵעַ לָכֶת. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "הֱוֵי צָנוּעַ לְמֵיהַךְ בְּדַחֲלָא דְּאֱלָהָךְ". דָּבָר אַחֵר: וְהַצְנֵעַ לֶכֶת, לֹא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אָדָם מְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ וּבָא לְפַיְּסוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אֵינִי מִתְרַצֶּה לְךָ עַד שֶׁיָּבֹא פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שֶׁבִּזִּיתָנִי לִפְנֵיהֶם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין חָפֵץ אֶלָּא שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ.

פסוק ט

קוֹל ה' לָעִיר יִקְרָא. "קֹל נְבִיא דַּה' עַל קָרְתָּא" מַכְרִיזִין לָהֶם תְּשׁוּבָה.

וְתוּשִׁיָּה יִרְאֶה שְׁמֶךָ. וְתוּשִׁיָּה קוֹרֵא לָהֶם הַנָּבִיא אֲשֶׁר רוֹאֶה אֶת שְׁמֶךָ, אֲשֶׁר נוֹתֵן לֵב לְהִתְבּוֹנֵן וְלִרְאוֹת דְּרָכֶיךָ. וְתוּשִׁיָּה מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

שִׁמְעוּ מַטֶּה וּמִי יְעָדָהּ. הַטּוּ אֹזֶן וְשִׁמְעוּ מַטֵּה הַפָּרָעָנוּת אֲשֶׁר תִּרְדֶּה אֶתְכֶם שֶׁהַנְּבִיאִים מַתְרִים בָּכֶם, וְשִׁמְעוּ מִי הוּא אֲשֶׁר יֵיעַד אוֹתוֹ הַפָּרָעָנוּת אִם יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְקַיֵּם מַה שֶּׁגּוֹזֵר. וְיוֹנָתָן לֹא כֵן תִּרְגֵּם.

(**וְתוּשִׁיָּה יִרְאֶה שְׁמֶךָ**. מִכָּאן שֶׁכָּל מִי שֶׁאוֹמֵר בְּכָל יוֹם מִקְרָא הַמַּתְחִיל וּמְסַיֵּם כְּמוֹ שֶׁמַּתְחִיל וּמְסַיֵּם שְׁמוֹ הַתּוֹרָה מַצִּילוֹ מִגֵּיהִנֹּם).

פסוק י

עוֹד הַאֵשׁ בֵּית רָשָׁע אוֹצְרוֹת רֶשַׁע. הֵ"א הָאֵשׁ נְקוּדָה פַּתָּח לְפִי שֶׁהִיא תֵּמַהּ, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ עוֹד לְשׁוֹן אֹרֶךְ יָמִים הוּא, הָאֵשׁ כְּמוֹ הֲיֵשׁ (וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים א' ב') מָצִינוּ אִישֵׁי אֲבִי דָוִד בְּמָקוֹם יִשֵּׁי אַף כָּאן אֵשׁ בְּמָקוֹם יֵשׁ וְכֵן (בְּשְׁמוּאֵל ב' י"ד:י"ט) "אִם אֵשׁ לְהֵמִין וּלְהַשְׂמְאִיל" אִם יֵשׁ לְהַאֲמִין וּלְהַשְׂמְאִיל, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם כֵּן "הַאִית" שֶׁיִּעָלֶה בִּלְבַבְכֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם בֵּית רָשָׁע לְאֹרֶךְ יָמִים וְאוֹצְרוֹת רֶשַׁע.

וְאֵיפַת רָזוֹן זְעוּמָה. מִדָּה קְטַנָּה שֶׁעֲשִׂירֵיכֶם מְרַמִּים בָּהּ הָעֲנִיִּים וּמְבִיאִין אוֹתָן לִידֵי רָזוֹן, וְהוּא זְעוּמָה בְּאַפּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פסוק יג

הֶחֱלֵיתִי הַכּוֹתֶךָ. הֶאֱנַשְׁתִּי מַכּוֹתֶיךָ חֲזָקוֹת וְחוֹלוֹת וַאֲנוּשׁוֹת.

הַשְׁמֵם. לְהַשְׁמִימְךָ עַל חַטֹּאתֶיךָ.

פסוק יד

וְיֶשְׁחֲךָ בְּקִרְבֶּךָ. הַמַּאֲכָל שֶׁתֹּאכַל אַכְנִיס בּוֹ מְאֵרָה בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם וְיִגְרוֹם לְךָ חֹלִי שֶׁתְּהֵא חוֹלָה וְהוֹלֵךְ שְׁחוֹחַ, וְכֵן מְפֹרָשׁ אוֹתוֹ בְּסִפְרֵי מִנַּיִן אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תַּלְמוּד לוֹמַר וְיֶשְׁחֲךָ בְּקִרְבֶּךָ בְּפָרָשַׁת וְהָיָה עֵקֶב בְּמִדְרַשׁ תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ. וְאַף יוֹנָתָן תִּרְגֵּם כֵּן "וִיהֵי לְךָ לְמַרְעָא מְתָא בִּמְעַיְךָ".

וְתַסֵּג. אֶת אוֹרְיֵךְ הַמּוֹלִיכִים בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ בַּשִּׁבְיוְ וְלֹא תְפַלְּטֵם, וְאִם תְּפַלְּטֵם סוֹפָם לַחֶרֶב. וּמִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם שְׁמַעְתִּי וְתַסֵּג לְתַאֲוַת תַּשְׂמִישׁ וְלֹא תַפְלִיט, לֹא יִהְיֶה לְךָ כֹּחַ לְפַלֵּט שִׁכְבַת זֶרַע וְאִם תְּפַלְּטֵם סוֹפָהּ לַחֶרֶב אֶתֵּן אֶתְכֶם. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם לְשׁוֹן הָרִאשׁוֹן.

פסוק טז

וַיִּשָּׁתַמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי. וַיִּדַּעְתִּי כִּי לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי כִּי יִשְׁתַּמֵּר עַל יְדֵיכֶם וּבֵינֵיכֶם כָּל חֻקּוֹת עָמְרִי וְאַחְאָב.

וְחָרְפַּת עַמִּי תִּשָּׂאוּ. אַתֶּם תְּקַבְּלוּן עָוֹן הַחֶרְפָּה שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת מְחָרְפִין אֶת עַמִּי שֶׁהֶעִידָה בָּהֶם תּוֹרָה עַל כָּךְ (דברים כ"ה:י"ד) "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה" וְהֵם אֵינָם שׁוֹמְרִים.

פרק ז

פסוק א

אַלְלַי לִי. הַנָּבִיא מְקוֹנֵן עַל עַצְמוֹ אוֹי לִי שֶׁהֶעֱמַדְתִּי לְנָבִיא בְּעֵת הַזֹּאת שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם צַדִּיקִים בַּדּוֹר.

כְּאָסְפֵי קַיִץ. נָקוּד חֲטַף קָמַץ שֶׁאֵינוֹ לְשׁוֹן פּוֹעֵל כְּמוֹ "יוֹשֵׁב" אוֹמֵר אֶלָּא לְשׁוֹן מִפְעָל כְּמוֹ (ישעיהו ל"ג:ד) "אֹסֶף הֶחָסִיל" כַּאֲסִיפַת קַיִץ וְהֵם סוֹפֵי תְאֵנִים שֶׁהֵן רָעוֹת, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן "כְּסִיוּפֵי קַיְטָא".

כְּעוֹלְלוֹת בָּצִיר. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "כְּעוֹלְלָן בָּתַר קְטוּף".

אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל. כְּתַרְגּוּמוֹ "לֵית גְּבַר דְּבֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין".

בִּכּוּרָה. תְּאֵנָה טוֹבָה הַמִּתְבַּשֶּׁלֶת בְּעִתָּהּ, כְּתַרְגּוּמוֹ "לְטָבְיָא חֲמֵדַת נַפְשִׁי".

פסוק ב

וְיָשָׁר בָּאָדָם אָיִן. אָדָם יָשָׁר בִּבְנֵי אָדָם אָיִן.

יָצוּדוּ חֵרֶם. יְצוּדוּ בְּחֶרְמָם וּבְמִצוּדָתָם.

פסוק ג

עַל הָרַע כַּפַּיִם לְהֵיטִיב. עַל שְׁכַר הָרָעַת כַּפֵּיכֶם אַתֶּם מְקֻוִּים שֶׁיֵּיטִיב לָכֶם.

הַשַּׂר שׁוֹאֵל. שׁוֹחַד.

וְהַשֹּׁפֵט. הַדָּן אֶת הַדִּין גַּם הוּא בְּשִׁלּוּם אוֹמֵר לְשׁוֹפֵט חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא גָּזְלָן וּמְחֻיָּב בַּדִּין, שַׁלֵּם לִי גְּמוּלִי בָּזֶה וַאֲנִי אֲזַכֶּה אוֹתְךָ בְּדִין אַחֵר.

וְהַגָּדוֹל דֹּבֵר הַוַּת נַפְשׁוֹ. הַמֶּלֶךְ אוֹ הַנָּשִׂיא אוֹמֵר בַּדִּין רְצוֹן נַפְשׁוֹ, הַוַּת נַפְשׁוֹ דְּבַר הַהֹוֶה לְרָצוֹנוֹ. **וּלְנַפְשׁוֹ** כְּמוֹ (ירמיהו ט"ו:א) "אֵין נַפְשִׁי אֶל הָעָם הַזֶּה" וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "תַּחְמוּדֵי נַפְשֵׁיהּ".

וַיְעַבְּתוּהָ. עֲשָׂאוּהָ קְלִיעָה שֶׁל חֵטְא בֵּין שְׁלִשְׁתָּן כַּעֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה חֲטָאָה, שֶׁהָעֲבוֹת מְשֻׁלָּשֶׁת הִיא, כְּךָ מָצָאתִי בְּתַרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי "עֲבַדְנוּהָ כִּקְלִיעָה דְּחוֹבִין".

פסוק ד

טוֹבָם כְּחֶדֶק. "טָבָא דְּאִית בְּהוֹן קָשֶׁה לְמֵיפַק מִן יְדֵיהּ כַּד מִן חֲדָקָא" קָשֶׁה לָצֵאת מִיָּדוֹ כְּמוֹ הַקּוֹצִים הַנִּסְבָּכִין בַּצֶּמֶר.

יָשָׁר מִמְּסוּכָה. יָשָׁר שֶׁבָּהֶם רַע מִמְּסוּכַת קוֹצִים וּ**מְסוּכָה** כְּמוֹ (ישעיהו ה:ה) "הָסֵר מְשׂוּכָתוֹ".

יוֹם מְצַפֶּיךָ. יוֹם שֶׁאַתָּה מְצַפֶּה בּוֹ לְטוֹבָה תָּבֹא פְּקֻדָּתְךָ.

מְבוּכָתָם. עֵרְבּוּלֵיהוֹן כְּמוֹ (שמות י"ד:ג) "נְבֻכִים הֵם" מְהוּמָתָם.

פסוק ה

אַל תַּאֲמִינוּ בְּרֵעַ. כְּמַשְׁמָעוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה אַל תֶּחֱטְאוּ וְתֹאמְרוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֲבֵנוּ וְהוּא יְמָחֵל לָנוּ.

מִשְׁכָּבֶת חֵיקֶךָ. נִשְׁמָתְךָ הִיא תְּעִיד בְּךָ.

פִּתְחֵי פִיךָ. דִּבְרֵי פִיךָ פְּתִיחוֹת פִּיךָ.

פסוק ז

וַאֲנִי בַּה' אֲצַפֶּה. הַנָּבִיא אוֹמֵר כֵּן.

פסוק ח

אַל תְּשִׂמְחִי אוֹיַבְתִּי. בָּבֶל וְעִיר הַחַיֶּבֶת רוֹמִי (ספרים אחרים: בָּבֶל וּפָרַס הַחַיֶּבֶת).

פסוק יא

יוֹם לִבְנוֹת גְּדֵרָיִךְ. מוּסָב עַל הָאֹמְרָה אֵלַי וְעוֹד הִיא אוֹמֶרֶת אֵלַי יוֹם לִבְנוֹת גְּדֵרָיִךְ שֶׁאַתְּ מְצַפָּה לוֹ אוֹתוֹ הַיּוֹם יִרְחַק חֹק זְמַנּוֹ יַאֲרִיךְ וְלֹא יָבֹא לְעוֹלָם.

פסוק יב

יוֹם הוּא וְעָדֶיךָ יָבֹא. הַנָּבִיא אוֹמֵר אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאַתֶּם מַלְעִיגִים עָלָיו לֵאמֹר בָּטֵל וְהָלַךְ לוֹ, יוֹם הַהוּא שָׁמוּר וְנָצוּר וְלֹא בָּטֵל עָדֶיךָ יָבֹא בָּבֶל לְהַחֲרִיבֵךְ.

לְמִנִּי אַשּׁוּר. אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ לְמַרְעִינוּ.

וְעָרֵי מָצוֹר. כְּלוֹמַר וְעַד עָרֵי מָצוֹר, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם "וּדְמָן חוּרְמִינֵי רַבְּתָא".

וְיָם מִיָּם. וְהַיּוֹשְׁבִים עַל יָם הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲרָב.

וְהַר הָהָר. כְּמוֹ וְיוֹשְׁבֵי הָהָר וְיוֹנָתָן לֹא כֵן תִּרְגֵּם.

יוֹם לִבְנוֹת גְּדֵרָיִךְ. הַנָּבִיא מְבַשְּׂרוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ יוֹם כָּמוּס וּמוּכָן לִבְנוֹת גְּדֵרוֹת חָרְבוֹתֵיהֶן, יוֹם הַהוּא יִרְחַק וִיבַטֵּל מֵעֲלֵיכֶם חֹק גְּזֵרוֹת הַבַּבְלִיִּים וּפָרְסִיִּים.

יוֹם הוּא וְעָדֶיךָ יָבֹא. "בְּעִדְנָא הַהִיא יִתְכַּנְּשׁוּן גָּלְוָותָא דְיִשְׂרָאֵל דְּמָן אַתּוּר וְגוֹ'".

פסוק יג

וְהָיְתָה הָאָרֶץ. אֶרֶץ הַבַּבְלִיִּים וּפָרְסִיִּים.

פסוק יד

שׁכְנִי לְבָדָד. שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹכֵן בָּטַח בָּדָד.

יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "דַּהֲווֹ צַדִּין בְּחוּרְשָׁא יִתְיַתְבוּן כְּכַרְמְלָא", אוֹתָן שֶׁהָיוּ שׁוֹמְמִים כִּיעָרוֹת יִשְׁכְּנוּ לְבָדָד בְּתוֹךְ כַּרְמֶל שֶׁהוּא מָקוֹם מְיֻשָּׁב. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ **שׁכְנִי לְבָדָד** בַּיְעָרִים לֹא יִרְאוּ מֵחַיּוֹת הַשָּׂדֶה כִּבְתוֹךְ כַּרְמֶל.

פסוק יז

כְּזוֹחֲלֵי אֶרֶץ. הֵם נְחָשִׁים הַזּוֹחֲלִים עַל גְּחוֹנָם בַּעֲפַר הָאָרֶץ.

יִרְגְּזוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם. יֶחֶרְדוּ מֵרֹב דֹּחַק אִסּוּרֵיהֶם וּמַסְגֵּר כְּלִאָם.

פסוק כ

תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "תִּתְיְהַב קוּשְׁטֵיהּ דְּיַעֲקֹב לִבְנוֹהִי כְּמָה דְקַיְּמְתָּא לֵיהּ בְּבֵית אֵל טָבוּת אַבְרָהָם לְזַרְעֵיהּ בַּתְרוֹהִי כְּמָה דְקַיְּמְתָּא לֵיהּ בֵּין בִּתְרַיָּא תִּדְכַּר לָנָא עֲקֵדַת יִצְחָק", תִּתֵּן לָנוּ בֶּאֱמֶת אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב הֶאֱמֶת לָנוּ דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ" (בראשית כ"ט).

חֶסֶד לְאַבְרָהָם. שִׂכַּר חֶסֶד אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוִּיתָ לְבָנָיו "לִשְׁמֹר דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", וּלְכָךְ לֹא נֶאֱמַר וְחֶסֶד אֶלָּא חֶסֶד הָאֱמֶת שֶׁתְּאַמֵּת לָנוּ אֶת הַבְטָחַת יַעֲקֹב הִיא תִּהְיֶה תַּשְׁלוּם גְּמוּל חַסְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ. בַּעֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וְגוֹמֵר".